

Repensar la universitat

Gener 2014

Preu: 4 €

Número 77

Aprendre i ensenyar a la universitat

Mirar el passat o forjar per al futur

JORDI SIMÓN I LLOVET

Doctor en Psicologia.

Professor de la FPCEE Blanquerna-URL

Què faria Celestin Freinet avui si pogués utilitzar el correu electrònic i el processador de textos? Com formularia les seves teories McLuhan si tingués un Ipad?¹ De segur que els seus pensaments i les seves teories serien molt més avançades del que ja ho van ser al seu moment. Probablement, els Ipad o els Smartphone serien les extensions de l'home anomenades per McLuhan,² aquelles que modifiquen la nostra concepció del món i que alhora ens fan canviar la manera d'aprendre.

Podem basar l'aprenentatge dels joves universitaris, els anomenats joves interconnectats de la Net Generation,³ seguint els postulats dels grans corrents pedagògics anteriors als canvis soferts per la societat al llarg de la darrera dècada del segle xx i primera del segle XXI? A la introducció d'un article, ara ja clàssic, George Siemens ens diu: «El conductisme, el cognitivisme i el constructivisme són les tres grans teories d'aprenentatge utilitzades més sovint en la creació d'ambients instruccionals. Aquestes, però, van ser desenvolupades en una època en què l'aprenentatge no havia estat impactat per la tecnologia. En els darrers vint anys, la tecnologia ha reorganitzat la forma com vivim, ens comuniquem i aprenem».⁴

Des del respecte i reconeixement a les aportacions dels grans pedagogs, avui ens calen noves aproximacions al concepte d'ensenyament/aprenentatge i són precisament George Siemens i Stephen Downes els que plantegen i inicien el «connectivisme». El defineixen com una teoria de l'aprenentatge per a l'era digital. Per a Downes⁵ és clar que la informació, la capacitat per a construir i treballar en les xarxes i la tecnologia formen el nucli de la seva concepció de l'aprenentatge. Hem desplaçat l'interès des dels continguts cap a la capacitat que té la persona de «travessar» aquestes xarxes. D'una manera sintètica i segurament poc contextualitzada, podem destacar algunes de les característiques del connectivisme:^{4,6}

- L'aprenentatge és el procés de connectar nodes o fonts d'informació especialitzades. Així, l'aprenen-

tatge rau en l'individu, però també pot residir en la xarxa o en aparells no humans.

- L'aprenentatge actualment és desordenat i divers, i no es pot estructurar en assignatures ni en manuals.
- L'aprenentatge continuat al llarg de la vida dependrà de la capacitat de mantenir i alimentar connexions a la xarxa.
- La presa de decisions forma part del mateix procés d'aprenentatge. La capacitat de triar en la realitat canviant i líquida és fonamental.
- El professor és tutor, guia i ajuda a administrar la xarxa. Participa, també, dels aprenentatges dels estudiants. Els estudiants i els docents són co-creadors d'aprenentatge.
- Hem de substituir el concepte «anar a fer un curs» pel concepte «hem d'aprendre a mesura que ens cal».

Moltes universitats han incorporat les noves possibilitats que ofereix la societat de la informació en formes gairebé mecàniques i òbvies sense entrar en canvis fonamentals en les maneres d'aprendre i ensenyar. Han flexibilitzat els horaris, els espais i ofereixen formats online o semi-presencials. Donant suport a aquestes pràctiques educatives, han construït campus online privats més o menys potents on els estudiants troben allò que els fa falta per a completar la seva formació. Pocs, però, estan integrant dins el seu fer de cada dia principis i instruments lligats al connectivisme com poden ser els Entorns Personals d'Aprenentatge –anomenats PLE per la sigla en anglès–, i els Massive Open Online Courses (MOOC) entre altres. D'aquests en parlem tot seguit.

Un PLE seria una estructura de continguts i de connexions en xarxa que construeix cada persona i que l'ajuda a aprendre al llarg de la vida, en paraules de Ron Lubensky i fent referència a la dimensió digital i personal dels PLE ens diu: «Un PLE és una estructura individual per accedir, agregar, configurar i manipular objectes digitals de les experiències d'aprenentatge en curs».⁷ Cal dir, però, que

un PLE no és una eina institucional o prèviament definida, no és un desenvolupament informàtic, no és un campus online. És, sobretot, un conjunt d'eines per a treballar en obert a la xarxa de la qual l'estudiant té el control.⁸

Els PLE tenen tres parts interconnectades entre si, que són:

- 1) Un espai on cercar, classificar, comentar, publicar..., en definitiva tenir cura (Curation Content) de la informació rellevant relacionada amb els temes d'estudi. Això es fa amb eines com feedly o Scoop-it, etc.
- 2) Un espai on poder elaborar, modificar i crear informació en diferents formats i utilitzant diferents llenguatges. Podem parlar de Youtube, Wordpress, Blogger, Scribd...
- 3) Accés a diferents xarxes socials, en les quals crear la Personal Learning Network (PLN) que ha de permetre continuar cercant informació, mostrar la informació creada, plantejar preguntes... establint així una xarxa de contactes mitjançant els quals poder interactuar i continuar aprenent.

A la universitat caldria, doncs, que des de totes les matèries i mòduls, els docents tinguessin cura del PLE de cadascun dels alumnes, de manera que l'activitat didàctica, i per tant l'aprenentatge, es fes desenvolupant precisament aquest PLE. Es tractaria de canviar el punt de vista. No es tracta d'impartir matèries, sinó que l'alumne pugui desenvolupar el seu entorn d'aprenentatge cap aquella matèria en concret i així, seguint l'estructura anterior, poder:

- Cercar materials, cursos i articles científics de relleu al voltant de la matèria d'estudi. Materials que caldria treballar, desar i emmagatzemar en obert de manera que creessin un coneixement rellevant per a ell i per a la resta de comunitat. Aquest procés es realitzaria utilitzant eines de cura de continguts.
- Publicar en obert les pròpies reflexions o les reflexions grupals, els avenços en l'aproximació a la matèria d'estudi, les lectures, etc. Caldria escriure-les al web de manera que les pogués compartir amb companys i professionals i es creés així una incipient reputació digital al voltant d'un tema.
- Les persones i/o institucions amb qui es compartís o de les quals recopilés materials, és amb qui s'establirien vincles fent servir les xarxes socials i conformarien la seva futura PLN i així podria continuar compartint l'aprenentatge al llarg dels anys.

CC DE NESTOR ALONSO

El professor caldria que fos qui impulsés, mitjançant la pràctica, el plantejament de problemes..., els PLE dels seus estudiants, tingués cura de la qualitat de les publicacions, ajudés a seleccionar els vincles... El professor caldria que també aprengué amb el seu estudiant i que fins i tot fos coautor de les seves publicacions.

Quan l'estudiant deixés la universitat caldria que hagués desenvolupat prou el seu PLE per a ser competent en un nombre limitat de sabers i que l'entorn social el pogués reconèixer com a tal i sobretot poder-ho continuar essent al llarg dels anys per a seguir desenvolupant el seu Entorn Personal d'Aprenentatge.

Els MOOC són cursos universitaris online, oberts i que es plantegen per a ser realitzats per a moltes persones a

cada convocatòria. Hi ha diferents plataformes que ens ofereixen cursos d'aquest tipus, entre les quals podem destacar: <https://www.edx.org/>, <https://www.coursera.org/>, <https://www.udacity.com/>. Cal distingir, però, els xMOOC i dels anomenats cMOOC, essent aquests últims els més interessants des d'un punt de vista connectivista.

En els xMOOC tots els participants comparteixen uns mateixos objectius educatius, hi ha una estructura didàctica clara estructurada temporalment o per temàtiques a partir de la qual es proposa la consulta de materials, normalment publicats en obert, com ara vídeos, articles, dissertacions, etc. A partir d'aquí, es proposen exercicis que els estudiants realitzen en el propi campus o fent servir diferents ginys informàtics personals.

En canvi, els cMOOC tindrien unes característiques diferents que trobem resumides així: «Un cMOOC és un esdeveniment en què una comunitat massiva de persones, mogudes per l'interès a aprendre sobre un tema determinat i interactuant de manera proactiva, accedeixen a informació rellevant, cerquen i intercanvien nova informació de formes diverses i, en el procés, creen connexions i relacions entre ells. És a dir, cadascun dels actors d'un MOOC desenvolupa el propi PLE per poder prendre part d'una experiència d'aprenentatge d'aquest tipus».⁹

Una de les preguntes clau seria com podem integrar els MOOC en les estructures d'ensenyament/aprenentatge universitaris. Una proposta seria crear o utilitzar els MOOC, preferiblement els connectivistes, com a propos-

tes de treball entre estudiants i professors. Fer servir les hores presencials per a treballar-los conjuntament, a banda de dedicar un nombre important d'hores al treball no presencial. La universitat tindria, entre altres, la difícil tasca de donar suport a l'estudiant en el seu procés individualitzat d'aprenentatge i acreditar en forma de crèdits els aprenentatges adquirits a través dels MOOC.

Si en paràgrafs anteriors hem destacat que a la universitat cal ajudar a desenvolupar els PLE als estudiants, els cMOOC ajuden a fer-ho, ja que comparteixen els mateixos plantejaments connectivistes i estan creats per a això.

Hi ha universitats que han vist que aquest camí, o un de similar, forma part del futur de l'ensenyament superior, un futur en què els continguts ja estan a la xarxa i un futur en què les universitats guien els estudiants en la cerca i l'adquisició dels propis continguts i els acrediten.

Per concloure, cal dir que, si bé el connectivisme va ser la primera de les propostes que s'aventuraven a formular com havia de ser l'aprenentatge en l'era digital, avui ja trobem més propostes que la complementen o l'amplien. Les anomenem pedagogies emergents.¹⁰ Avui es pot parlar de: l'aprenentatge 2.0, les tecnologies per a l'empoderament i la participació (TEP), el sharisme, les comunitats d'aprenentatge/indagació, etc. Totes elles en constant transformació i evolució, ens presenten, a més, un futur ple de propostes arriscades i engrescadores. □

<http://www.jordisimon.com>
jordisl@blanquerna.url.edu

Referències:

- VIÑAS, Manuel and CABEZUELO, Francisco. ¿Si McLuhan tuviera un iPad!. Nuevos paradigmas comunicativos extraídos de los inventos de Apple. *Espéculo. Revista de estudios literarios* [online], 2011, núm. 47. Available from: <http://www.ucm.es/info/especulo/numero47/mclipad.html>
- MCLUHAN, Marshall. *Comprender los medios de comunicación. Las extensiones del ser humano*. Barcelona: Paidós, 1996.
- TAPSCOTT, Don. *Grown Up Digital: How the Net Generation is Changing Your World*. New York: McGraw Hill Professional, 2008.
- SIEMENS, George. Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age. *elarnspace* (weblog). [online]. 2004. Available from: <http://www.elearnspace.org/Articles/connectivism.htm>
- DOWNES, Stephen. What Connectivism Is. *Half an Hour* [online]. 2007. Available from: <http://halfanhour.blogspot.com.es/2007/02/what-connectivism-is.html>
- SIEMENS, George. *Conociendo el conocimiento* [online]. Nodos Ele, 2006. ISBN 978-90-815937-1-7. Available from: <http://www.box.net/shared/31mg21z77d>
- LUBENSKY, Ron. The present and future of Personal Learning Environments (PLE). *Deliberations* [online]. 2006. [Accessed 10 November 2010]. Available from: <http://www.deliberations.com.au/2006/12/present-and-future-of-personal-learning.html>
- SIEMENS, George. PLEs – I Acronym, Therefore I Exist. 2007.
- CASTAÑEDA, Linda and ADELL, Jordi. El ecosistema pedagógico de los PLES. In: CASTAÑEDA, Linda and ADELL, Jordi (eds.), *Entornos personales de aprendizaje: claves para el ecosistema educativo en red*. Alcoy: Editorial Marfil, 2013, ps. 29–52.
- ADELL, Jordi and CASTAÑEDA, Linda. Tecnologías emergentes, ¿pedagogías emergentes? In: HERNÁNDEZ, J., PENNESI, M., SOBRINO, D. and VÁZQUEZ, A. (eds.), *Tendencias emergentes en educación con TIC* [online]. Barcelona: Asociación Espiral, Educación y Tecnología, 2012, ps. 13–32. ISBN 978-84-616-0448-7. Available from: http://digitum.um.es/jspui/bitstream/10201/29916/1/Adell_Castaneda_emergentes2012.pdf